

Zuckersand

Det sande venskab og den sande drøm Af Bo Torp Pedersen

Dirk Kummers film fortæller smukt og ligetil om to familier i DDR, sommeren 1979. Fred Ernst leger godt med Jonas Gramowski, og de to ti-årige drenge blander blod og lover hinanden venskab. De drømmer om et fremtidigt liv i Australien, og på en forladt fabriksgrund nær grænsen til Vestberlin begynder de at grave et hul eller en tunnel til Australien. Freds far bryder sig ikke om, at Fred leger med Jonas, for Jonas og hans mor Olivia er bekendende kristne. Da Olivia opnår udrejsetilladelse for dem, flygter Jonas fra grænse-kontrollen tilbage til DDR-siden, fordi han har glemt et stykke papir med længde- og breddegraderne for Australien i den gamle fabrik. Uheldigvis falder Jonas ned i den nu meget dybe Australien-tunnel, og 'sukkersandet' vælter ned over ham. Efterfølgende bliver Freds mor og far og den ældre husfælle Kaczmareck vidner til, hvordan DDR regimet gør den døde Jonas til en ikke-person og pålægger dem tavshed. Det ryster selv Freds partitro far Günter, og moderen Michaela bekræftes i hendes begyndende anfægtelser.

Venskab er filmens hovedtema. Jonas' flugt fra grænsekontrollen, hvor hans mor forbydes at følge efter ham, udtrykker, at venskabet med Fred og deres fælles drøm (om Australien) betyder alt for ham. Da løbe-talentet Fred til sidst i filmen træner på det tomme atletik-stadion, har han en vision af Jonas, som følger ham fra tilskuerpladserne. Venskabet og drømmen betyder også alt for Fred.

Når filmen er blevet en både smuk og stærk oplevelse, skyldes det ikke mindst, at den er udformet i børnehøjde, og at den benytter forskellige diskrete metaforer, som understøtter og udvider venskabs-temaet. Med diskrete metaforer tænker jeg på tunnelen, det fine sand, bumerangen, den lysende globus og muldvarpene. De forbinder drengenes historie med filmens samfundsbeskrivelse, for denne historie om evigt venskab er vel at mærke placeret i en historisk DDR-ramme.

Tunnelen eller brønden, som drengene graver, har en meget direkte konkret-historisk parallel i de flugt-tunneler, som DDR-borgere gravede for at komme ud af virkelighedens kommunistiske 'drømme-samfund', der var blevet til et fængsel – især efter bygningen af grænsemurene i 1961. Australien er drømmen om et dejligt land, et eventyr-land med spændende dyr, dvs. det 'paradis' som DDR netop ikke blev. Bumerangen og den flyvende globus udtrykker ligeledes drømmen om at rejse og om at kende den brogede virkelighed uden for 'fængslet' – uden for uretstaten DDR.

Det fine sand, sukkersandet, siges at være en særlig jordart, som er udbredt i Brandenburg. Det forekommer mig – i modsætning til de andre 'billeder' og metaforer – at være en noget tung metafor: Det frygtelige Tilfælde, som umiddelbart knuser drømmene på grusomste. Men filmen pointerer til sidst, at drømmen (og venskabet) lever videre på trods af Jonas' død. Sukkersandet skal måske ikke tolkes som Skæbnen, men simpelt hen som yderligere et udtryk for DDR-regimets undertrykkelse af menneskene – en undertrykkelse som kun vandt en foreløbig sejr, hvor forfærdelig den end var.

Venskabs-temaet og drømmen om et andet land – et andet samfund (!) – har både en politisk og en kristen dimension. Det giver god mening, at Jonas og hans mor Olivia identificeres som kristne, for deres tro er udtryk for noget sandt og ægte, noget holdbart, ja ligefrem evigt – i modsætning til den kommunistiske 'tro', som ikke kunne leve i frihed, men blev opretholdt af et fysisk og mentalt undertrykkelsesapparat. Det er samtidig en politisk pointe, og grænsevagternes vrede over muldvarpene i 'zonen' bliver en pudsigt metafor for uret-samfundets frustration over den retfærdigheds- og frihedstrang, som aldrig helt lod sig knægte.

Ligesom der bliver færre og færre blandt os, som selv oplevede Anden Verdenskrig og f. eks. besættelsen af Danmark, vil der på et tidspunkt være mange, som ikke har oplevet Murens bygning i 1961 eller dens fald i 1989. Det bliver en gigantisk pædagogisk opgave at forklare unge og kommende generationer, at der efter omkring 12 år med et grusomt nazistisk diktatur midt i Europa fremkom et nyt diktatur på tysk grund, en ny uretstat, som eksisterede endnu længere.

"Zuckersand" falder ind i en række tyske film, som har tematiseret, hvordan det var at leve i DDR – under det, som nogen kaldte den 'real existierende Sozialismus', en virkelighed som skuffede de mange, der efter nazismen og verdenskrigen håbede på et andet og bedre samfund. Begrundet i fortællingens børnehøjde er "Zuckersand" antydende i forhold til undertrykkelsesapparatet og dets mange perfiditeter, som andre film har beskrevet mere direkte og krast, f.eks. "Es ist nicht vorbei" (Franziska Meletzky, 2011) om kvindes traumer efterat have været fængslet, "Die Frau vom Checkpoint Charlie" (Miguel Alexandre, 2007) om en kvinde, der skilles fra sine børn, eller den velkendte "Das Leben der Anderen" (Florian H. von Donnersmarck, 2005).

Den poetiske tone og barndommens eksistentielle synsvinkel behersker "Zuckersand" og giver filmens dens særlige karakter og styrke. Dirk Kummer's film er således beslægtet med Matti Geschonneks film "Der velorene Bruder" (2015) – efter Hans Ulrich Treichels roman – hvor synsvinklen er en drengs oplevelse af den umiddelbare efterkrigstid, og med "Jenseits der Mauer" (Friedemann Fromm, 2009), hvor et barn skilles fra sine forældre; pigen, hendes plejeforældre og de biologiske forældre mødes efter efter Murens fald; ingen af dem er 'skurke' – 'skurken' er det umenneskelige undertrykkelsessystem.

Zuckersand – Prod.: Claussen + Putz for ARD, Tyskland 2017 – Instr.: Dirk Kummer – Manus: Dirk Kummer og Bert Koß Koß efter en roman af Jochen Schmidt – Medv.: Tilman Döbler, Valentin Wessely, Katharina M. Schubert, Christian Friedel, Deborah Kaufmann, Hermann Beyer, Carmen-Maja Antoni, Rosa Enskat, Amira Pollmann, Gwendolyn Göbel, Roland Florstedt, Thomas Schumacher, Gerhard Hähndel – 89 min.

<http://www.berliner-zeitung.de/kultur/medien/-zuckersand--wie-fred-und-jonas-sich-aus-der-ddr-buddeln-wollen-28552036>

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/medien/der-film-zuckersand-zeigt-kinder-in-der-ddr-15240221.html>

<http://www.tagesspiegel.de/medien/ard-film-zuckersand-wir-kinder-aus-falke-werder/20438844.html>